

UOT 339

AVROPA İTTİFAQININ AZƏRBAYCANDA HƏYATA KEÇİRDİYİ LAYİHƏ VƏ PROQRAMLAR: TƏHLİLİ VƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

ƏHMƏDOVA GÜLNARƏ SABİR qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, baş müəllim

tuqra_babayeva@mail.ru

Açar sözlər: Avropa İttifaqı, TRASEKA, TEMPUS, kommunikasiya, investisiya layihələri, islahatlar, regional əməkdaşlıq

Azərbaycan Respublikasının Avropa İttifaqı (Aİ) ölkələri ilə iqtisadi əlaqələrinin tədqiqi istiqamətində apardığımız araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycan – Aİ iqtisadi münasibətləri, xüsusilə, ticarət, investisiya, istehsal kooperasiyası, birgə sahibkarlıq, nəqliyyat kommunikasiya və digər sahələrdə intensiv olaraq inkişaf edir. Başqa sözlə desək, integrasiya proseslərinin dərinləşməsinin iki təməl şərti: mikrosəviyyədə bazar subyektləri arasında üfüqi əlaqələrin genişləndirilməsi və dövlətin integrasiya istiqamətində məqsədyönlü fəaliyyətinin dialektik vəhdəti təmin olunmalıdır.

Məlum olduğu kimi, Aİ-nin Azərbaycana göstərdiyi kömək və yardımların əsas təşkilatçısı və koordinator-əlaqələndirici subyekt Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States (TASIS) proqramı sayılır. TASIS proqramı Aİ ölkələri tərəfindən yaradılaraq, keçmiş SSRİ respublikalarında inkişaf etmiş bazar münasibətlərinin qurulması üçün bu ölkələrə müvafiq yardım və texniki köməklik göstərilməsini nəzərdə tutur. Azərbaycanda TASIS-in fəaliyyəti bu proqram çərçivəsində birbaşa dəstəklə yanaşı, onun təşəbbüsü ilə həyata keçirilən İNOQATE– energetika sahəsində kiçik investisiya layihələrinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutan proqram Transport Corridor Europe Caucasus Asia (TRASEKA) – Avropa – Qafqaz – Asiya nəqliyyat dəhlizi və Regional Aqrar İslahatı layihəsi ilə daha geniş miqyas almışdır ki, onların da hərtərəfli öyrənilməsi və tədqiq edilməsi Azərbaycanla Aİ arasında iqtisadi əlaqələrinin qiymətləndirilməsi baxımından və eləcə də integrasiya proseslərinin inkişafı nöqtəyi-nəzərindən mühüm əhəmiyyət kəsb edir. TASIS proqramı ilə yanaşı, Aİ-nin Azərbaycanda həyata keçirdiyi beynəlxalq proqram və layihələrin sırasında Transavropa ali təhsil Proqramını (TEMPUS), keçmiş Sovet İttifaqının müstəqil ölkələrinin alimləri ilə əməkdaşlıq üzrə Beynəlxalq Yardım Assosiasiyasının Proqramlarını (İNTAS) və s. əhəmiyyətini xüsusi göstərmək vacibdir. Aİ-nin bu proqramlarının keçid dövrü şəraitində respublika üçün xüsusi əhəmiyyətini göstərməklə yanaşı, bir daha qeyd etmək lazımdır ki, respublikaya göstərilən bütün texniki yardımların və köməyin əsas hissəsi TASIS xətti ilə həyata keçirilir. Bu proqram Aİ-nin Şərqi Avropa, Qafqaz və Orta Asiya ölkələri ilə iqtisadi və siyasi əlaqələrinin ardıcıl inkişaf etdirilməsi üçün Avropa Komissiyası tərəfindən təmənnasız maliyyələşdirmə yolu ilə reallaşdırılır. Onun məqsədi partnyor-tərəfdaş ölkələrin siyasi azadlıqlarını və iqtisadi inkişafına yönəldilən təşəbbüslərini dəstəkləməkdən ibarətdir [1, 15].

Avropa Komissiyası tərəfindən təsdiq edilmiş TASIS proqramı çərçivəsində Azərbaycana göstərilən yardımın əsas istiqamətlərini özündə əks etdirən indikativ proqram Avropa Komissiyası ilə Azərbaycan hökuməti arasında əməkdaşlığın yeni ümumi prinsiplərini müəyyən edir. Yeni proqramın üstünlüyü yardımın əsas sahələri üzrə bölgüsü və onun ölkənin siyasi və iqtisadi xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırılması ilə maksimum səmərəyə nail olmaq məqsədinin qarşıya qoyulması ilə izah olunur. İndikativ proqramın digər əsas üstünlüyü isə ayrılan vasitələrin 25 faizinin bilavasitə investisiya xarakteri daşması və onun iki mərhələdə (hər mərhələ üçün 14 mln. avro həcmində kömək nəzərdə tutulur) həyata keçirilməsi ilə izah olunur. Bunlarla yanaşı, həmin dövrdə Azərbaycanın kiçik layihələrdə iştirakı nəzərdə tutulur ki, bunlar da, əsasən, aşağıdakı

istiqlətləri əhatə edir. TEMPUS (təhsil), menecerlərin hazırlanması, vətəndaş cəmiyyətlərinin və yerli özünüidarəetmə orqanlarının inkişafı.

İNOQATE proqramı, qeyd etdiyimiz kimi, yeni müstəqil dövlətlərdə mövcud olan regional neft-qaz şəbəkəsinin bərpası və modernləşdirilməsini, eləcə də yeni neft-qaz kəmərlərinin tikintisinə yardımı nəzərdə tutmaqla, Avropanın neft istehsal edən Xəzər hövzəsi, Asiya və Şimali Afrika ölkələri ilə birləşdirmək məqsədini qarşıya qoyur. İNOQATE razılaşması artıq 18 ölkə, o cümlədən Azərbaycan tərəfindən imzalanmışdır. Xəzər dənizinin qaz hasilatı sahəsində potensialını nəzərə alaraq, bu proqram çərçivəsində regionda həmçinin qaz infrastrukturunun inkişafına ciddi dəstək verilməsi nəzərdə tutulur. Bunlardan əlavə, Qafqaz-Baltik dənizi marşrutu üzrə neft boru kəməri dəhlizinin yaradılması da istisna edilmir [1, 17].

TASİS-in kənd təsərrüfatı sahəsi üçün respublikaya ayırdığı yardımların əhəmiyyəti xüsusi qeyd olunmalıdır. TASİS-in “Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə təsis yardımı” layihəsi respublikanın aqrar-sənayesinin təkmilləşdirilməsi üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsinə yönəldilmişdir. Layihənin büdcəsi 0,55 mln. EKÜ olub. “Ailə və kommertiya fermerlərinə kömək” layihəsi (büdcəsi 0,75 mln. EKÜ) üzrə fermerlərin milli məsləhəti və informasiya mərkəzinin və o dövrdə fermerlərin ən çox təmərküzləşdiyi Abşeron rayonunda bu mərkəzin dayaq məntəqəsinin yaradılması məqsədini qarşıya qoyub. TASİS-in kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, tədarükü, emalı və satışının dünya standartlarına uyğun nümunəsini yaratmaq məqsədi daşıyan “Azərbaycanda ərzaq məhsullarının bölgüsü sektorunun özəlləşdirilməsi” layihəsi (büdcəsi 1,4 mln. EKÜ) bu təşkilatın kənd təsərrüfatı sahəsində üçüncü proqramı olub. TASİS-in “Regional kənd təsərrüfatı islahatı” (RAP-1) layihəsi 1996-99-cu illəri əhatə etməklə, büdcəsi 1,23 mln. EKÜ olmuşdur [2, 25].

Cədvəl.

*Avrasiya nəqliyyat dəhlizi vasitəsilə Azərbaycan ərazisindən
Avropaya daşınan yüklərin dinamikası (min ton)*

Göstəricilər	İllər			
	2007	2008	2009	2010
Cəmi yükdaşımlar	40794	46741	48807	47939
o cümlədən				
Dəmiryol	19175	24685	28109	26861
Dəniz	8623	8488	6780	6047
Avtomobil	12996	13568	13918	15031
Tranzit yüklərin daşınması	15244	15051	12006	11014
o cümlədən				
Dəmiryol	7403	7328	6099	5661
Dəniz	7841	7723	5907	5353
Yük dövriyyəsi, mln. ton-km	11482	13446	13881	12697
o cümlədən				
Dəmiryol	6678	8534	9723	8669
Dəniz	3137	3162	2363	2067
Avtomobil	1667	1750	1795	1961
Tranzit yüklərin dövriyyəsi, mln. ton-km	6706	6680	5378	4927
o cümlədən:				
Dəmiryol	3824	3767	3296	3086
Dəniz	2882	2913	2082	1841
Avtomobil	-	-	-	-

Azərbaycanın TASİS proqramı vasitəsilə həyata keçirdiyi ən mühüm və əhəmiyyətli layihə şübhəsiz ki, TRASEKA (Böyük İpək Yolunun bərpası) layihəsidir. Qeyd edək ki, Qara dəniz və Xəzər dənizlərindən keçməklə, Qafqaz vasitəsilə Avropa və Mərkəzi Asiya arasında nəqliyyat dəhlizinin yaradılmasına texniki və maliyyə köməyinin göstərilməsini nəzərdə tutan bu proqramın

hazırlanması, reallaşdırılması və maliyyələşdirilməsini Aİ Komissiyası həyata keçirir və o, 1993-cü ildə Aİ-nin Brüsseldə keçirilən növbəti Sammiti zamanı Orta Asiya (Qazaxıstan, Özbəkistan, Türkmənistan, Qırğızıstan, Tacikistan), Qafqaz (Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan) respublikaları və Aİ arasında bağlanmış saziş əsasında yaradılmışdır. Bu saziş TRASEKA proqramının əhəmiyyətini, onun inkişaf etdirilməsi sahəsində əməkdaşlığın konkret istiqamətlərini, forma və mexanizmlərini müəyyən edir. TRASEKA Qafqazdan keçməklə Avropadan Asiyaya və əksinə yüklərin bütün nəqliyyat vasitələri ilə daha asan, təhlükəsiz və az xərclərlə daşınmasını nəzərdə tutmaqla, Aİ-nin keçmiş postsovet respublikalarının iqtisadi və siyasi müstəqilliklərini dəstəkləmək haqqında qlobal strategiyasını əks etdirir [2].

TRASEKA proqramı Avroatlantika regionunda sivilizasiyaların qarşılıqlı əlaqəsini təmin edən optimal magistrala çevrilmək üçün yaxşı imkanlara malikdir. Ümumiyyətlə, proqramın region ölkələrinin geoiqtisadi və geosiyasi inkişafında mühüm rol oynayacağı şübhəsizdir. Beynəlxalq nəqliyyat sistemində Azərbaycanın tranzit imkanlarının artırılmasını və ölkəmizin geosiyasi mövqeyinin gücləndirilməsini təmin edəcək tədbirlərdən biri də Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı və digər regional təşkilatları çərçivəsində nəqliyyat konsorsiumunun yaradılmasıdır. Layihə çərçivəsində beynəlxalq maliyyə qurumlarının, ABŞ və Avropa İttifaqının maliyyə, siyasi dəstəyilə nəqliyyat – kommunikasiya yollarının inkişafı və TRASEKA, Şimal-Cənub, eləcə də Qara Dəniz regionu ölkələrinin ərazisində beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin birgə və ahəngdar fəaliyyəti təmin olunacaqdır.

Elmi yeniliyi: Avropa İttifaqının Azərbaycanda həyata keçirdiyi layihə və proqramlar təhlil edilmiş və qiymətləndirilmişdir.

Tətbiqi əhəmiyyəti: Avropa İttifaqının Azərbaycanda həyata keçirdiyi layihə və proqramların təhlili ali məktəblərdə mühazirə mətnlərinin, elmi konfransların materiallarının hazırlanmasında istifadə edilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyeva G.C. Azərbaycanın Avropa İttifaqı ilə münasibətlərinin tədqiqi, Bakı: 2008, 210 s.
2. AR Dövlət Statistika Komitəsinin illik hesabatları. 2006-2010 cu illər.
3. www.iqtisad.net

РЕЗЮМЕ ПРОЕКТЫ И ПРОГРАММЫ, ПРОВОДИМЫЕ ЕВРОСОЮЗОМ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ: АНАЛИЗ И ОЦЕНКА

Ахмедова Г.С.

Ключевые слова: Евросоюз, ТРАСЕКА, TEMPUS, коммуникация, инвестиционные проекты, реформы, региональное сотрудничество

В статье говорится об укреплении и расширении отношений Азербайджана с Евросоюзом. Здесь рассматриваются программы, осуществляемые Евросоюзом в Азербайджане, а также дается их анализ и оценка.

SUMMARY EUROPEAN UNION PROJECTS IN AZERBAIJAN: ANALYSIS AND EVALUATION

Ahmadova G.S.

Key words: European Union, TRACECA, TEMPUS, communication, investment projects, regional cooperation.

In research, explanation about sustainability of relations of Azerbaijan with European Union countries, has been given. Current research describes European Union projects in Azerbaijan, their analysis and evaluation as well.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	13.02.2017
	Son variant	26.12.2017